

MIHAI VITEAZUL ȘI ȚARA FĂGĂRAȘULUI

IOAN-AUREL POP

Făgărașul a fost mereu un loc privilegiat pentru poporul român. Situată pe axa Brașov—Țara Birsei, Sibiu—Margine, Hațeg și Banat, Țara Făgărașului sau a Oltului era parte integrantă a punții carpatice care asigura unitatea complexului românesc de civilizație, dincolo de oscilațiile politico-statale¹. Pînă la începutul secolului al XV-lea, a rămas statornic între granițele Țării Românești², pentru ca ulterior, vreme de încă un veac, să fie disputată politic-administrativ, cu sorți schimbători de izbîndă, de către Țara Românească și Transilvania. Cert este că domnii români de la sud de Carpați au considerat întotdeauna Făgărașul ca pe o „moșie” proprie, parte a moșiei celei mari, care era țara. Stăpînirea munteană asupra Făgărașului apare astfel ca o confirmare la microscară a aspirației latente sau chiar misiunii de reconstituire a unității românești pe care și-o asumase prin însuși numele său primul stat medieval românesc de-sine-stătător³. Era firesc, deci, ca, atunci cînd misiunea aceasta a devenit manifestă sub Mihai Viteazul, Făgărașul să joace un rol important. Ca și restul Transilvaniei, Făgărașul era, din punct de vedere etnic, o regiune preponderent românească, dar spre deosebire de Transilvania, penetrația străinilor a fost aici, în general, nesemnificativă și, tot spre deosebire de Transilvania, Făgărașul a fost multă vreme și sub aspect politic o țară românească. De aceea, nici după încetarea oficială a stăpînirii românești aici, autoritățile regale, voievodale și princiare din Ungaria și Transilvania n-au putut fărîmița țara și nici n-au putut-o cuprinde în comitate sau scaune. Boierii și jurații țării, mai ales după ce obținuseră recunoașterea în scris a vechilor lor libertăți (1508), se întruneau pe mai departe în adunări proprii⁴ și își considerau ținutul lor un „regnum”. Nici modelul feudal apusean nu a pătruns aici, astfel că structura societății și organizarea economică au rămas ca-n Țara Românească. Scoasă forțat din structurile ei firești, dintre țările țării celei mari, ea nu s-a putut încadra în ordine politică, administrativă, instituțională. A rămas mereu o „terra”, o „provincia” sau un „districtus”, în frunte cu sfatul celor 12 boieri jurați. Din afară, a fost așezat deasupra acestora un stăpîn formal, a cărui autoritate n-a putut schimba vechea rînduială. Oficial, țara a fost mult timp

¹ David Prodan, *Din istoria Transilvaniei. Studii și evocări*, București, 1991, p. 9—158; studiul a fost pentru prima oară publicat în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, tom VI, 1967.

² Ioan A. Pop, *Stăpînirile lui Mircea în Transilvania*, în „Revista de istorie”, tom 39, 1986, nr. 7, p. 687—689.

³ Șerban Papacostea, *Geneza statului în evul mediu românesc. Studii critice*, Cluj-Napoca, 1988, p. 145.

⁴ Ioan A. Pop, *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV—XVI*, Cluj-Napoca, 1991, p. 76—83; 195—210.

un dominium regal, avînd între alții și stăpîni de origine românească, așa ca Ioan Corvinul, nepotul lui Iancu de Hunedoara sau ca Ștefan Mailat, boier localnic înobilat, ajuns voievod al Transilvaniei⁵. După instaurarea principatului, Făgărașul revine principilor, care îl conferă drept dotă principeselor lor⁶. Astfel, înainte de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania, stăpîna domeniului era principesa Maria Christierna. Însuși Mihai, în calitate de principe, a donat Făgărașul soției sale, doamna Stanca⁷.

Odată pătruns în Transilvania, voievodul Țării Românești, ajunge curînd, în drumul său spre Alba Iulia, la Făgăraș. O spune Richard Knolles, în a sa *The Generall Historie of the Turkes*: „În timp ce cardinalul (care se credea că-i rezerva lui o astfel de soartă, dacă nu i-ar fi luat-o înainte) făcea front împotriva lui, el a sosit la Brașov și la cetatea puternică de la Făgăraș, cedată lui, de unde a mers spre Alba Iulia, la 26 octombrie...”⁸. Cetatea a fost locul predilect al domnului și al familiei sale, datorită apropierii ei de Muntenia, zidurilor sale puternice, posibilității primirii rapide a ajutorului, mediului ei românesc. Domnul a pus căpitan al cetății pe boierul Fărcaș, iar ca administrator al domeniului (provizor) pe Badea Stolnicul, care se afla în funcție la 10 februarie 1600, cînd este numit într-un document „egregius Bade Sztolnic”⁹. Dar înainte de aceasta, la 26 noiembrie/6 decembrie 1599, într-o scrisoare către bistrițeni, Badea Stolnicul și Iane Comisul (emitenți) apar drept pircălabi de Făgăraș; deci Badea Stolnicul era și castelan și administrator al domeniului¹⁰. Aceste numiri se înscriu în politica mai generală a lui Mihai Viteazul de a așeza demnitari români în fruntea cetăților. Făgărașul este obiect de negocieri cu imperialii, alături de alte cetăți și domenii pe care domnul le voia pentru sine¹¹. Cetatea era dorită ca o reședință domnească. Printr-un raport din 13 februarie 1600, episcopul Napragyi este informat că domnul va sta cu soția sa la Făgăraș, unde va discuta mai lămurit cu comisarii imperiali și alte detalii, în cadrul tratativelor¹². Într-un act din 20 aprilie 1600, scris de Oancea Logofătul, Mihai Viteazul numește Făgărașul „cetatea de scaon”¹³. La 27 septembrie 1600, din tabăra de lângă Făgăraș, voievodul cere, prin Basta, împăratului și stărilor o serie de garanții și asigurări, între care și aceea ca „familia mea și

⁵ Paul Binder, *Ștefan Mailat (circa 1502–1551), boier român și nobil transilvănean. Date despre românitatea lui*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom 25, 1972, nr. 2, p. 301–309.

⁶ David Prodan, *op. cit.*, p. 12–13.

⁷ Szadeczky Lajos, *Erdély és Mihály vajda története 1595–1601*, Timișoara, 1893, p. 482. Se cunosc vreo șapte documente, emise în perioada 1597–1599, în care Mihai Viteazul însuși, aidoma înaintașilor săi, se intitulază herțeg al Amlașului și Făgărașului. Vezi *Documenta Romaniae Historica*, seria B. *Țara Românească*, vol. XI (1593–1600) *Domnia lui Mihai Viteazul*, București, 1975, doc. nr. 263, 274, 314, 327, 337 etc.

⁸ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. II, *Cronicari și istorici străini. Secolele XVI–XVIII. Texte alese*, București, 1983, p. 95. Cel dintîi care a valorificat opera lui R. Knolles a fost P. Cernovodeanu în *Epopeea lui Mihai Viteazul într-o operă istorică engleză a vremii sale*, în vol. *Mihai Viteazul. Culegere de studii* (redactori coordonatori Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici), Edit. Academiei, București, 1975, p. 191–208.

⁹ A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VI, București, 1933, p. 33, nr. 34.

¹⁰ David Prodan, *op. cit.*, p. 13; *Documenta Romaniae Historica...*, p. 494, nr. 349.

¹¹ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. I, *Documente externe*, București, 1982, p. 524–525, nr. 196; p. 552, nr. 200.

¹² *Ibidem*, vol. V, *Mărturii*, București, 1990, p. 244, nr. 155.

¹³ Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca, Chartophilacium Transilvanicum, tom XXIV, Privilegia (Ms. A. 392).

curtea domnească să mi le duc la Făgăraș, unde să poată rămîne”. Urmează explicația: „Dacă vreau Făgărașul ca reședință pentru familia mea, vreau aceasta pentru că este aproape de Țara Românească și mă pot aproviziona lesne de acolo”¹⁴. Vine în curînd, la 2 octombrie, și răspunsul stărilor Transilvaniei, din tabăra de lângă Voila (tot în țara Făgărașului): „Nu putem da Făgărașul, după pofta Măriei Tale, Măria Ta știe bine că acela este al Alteței Sale Maria Christierna, nu avem chip și nu putem hotărî despre el... Ba încă poftim de la Măria Ta să dea înapoi Măria Ta și uneltele de pușcat pe care le-a scos de acolo din Făgăraș, să nu ne ajungă supărarea Maiestății Sale din pricina lor”¹⁵. Cum se vede, sub formule de adresare reverențioase, se ascunde o atitudine tranșantă, care nu lasă loc de reconciliere cu acela ce pierduse la Mirăslău și era tot mai vădit privit drept Străinul, Tiranul sau Valahul. Dar înainte de acea bătălie nefericită din toamna anului 1600, în prima parte a aceluiași an, voievodul pornea de la Alba Iulia spre Făgăraș, cu gînd de a pleca de aici spre Moldova. Încă la 21 februarie, un raport din Kosice dă de știre că Mihai a plecat spre Făgăraș și Brașov („Fogarosch und Cronstadt”), pentru a le întări cu garnizoanele sale¹⁶. În fine, în același sens, comisarul imperial David Ungnad scrie din Alba Iulia împăratului că știe de la Kornis, „în taină, că domnul voievod intenționează să plece la 21 ale acestei luni spre Făgăraș, iar apoi să-și încerce norocul în Moldova”¹⁷. La Făgăraș, domnul și sfetnicii săi au logofeți de latinie care le redactează corespondența cu imperialii. În 27 aprilie 1600, Mihai Viteazul îi înștiințează pe comisarul imperial, David Ungnad, baron de Sonnegg și Mihail Szekely, căpitan de Sătmar, că a trimis un curtean al său pentru a grăbi sosirea lui Bartholomeu Pezzen și a banilor necesari, „pentru binele comun”¹⁸. În ziua următoare, tot din Făgăraș, îndemnat desigur de domn, banul Mihalcea scrie direct „preailustrului și măritului” Bartholomeu Pezzen și-l roagă să vină grabnic spre a se întîlni și sfătui cu „preailustrul domn Mihai Voievod” pentru „salvarea și siguranța Creștinătății”, periclitată de „tulburările atît de mari, care amenință din Moldova”¹⁹. Tot în 28 aprilie, voievodul însuși scrie din aceeași cetate lui Bartholomeu Pezzen, informîndu-l despre uneltirile lui Sigismund Báthory în Moldova, ajutat de turci și de tătari, despre lipsa banilor și despre primirea la Făgăraș a unui sol tatar, în încercarea de a-l cîștiga de partea sa pe hanul din Crimeea²⁰. În aceleași condiții (28 aprilie, Făgăraș), Mihai se adresează și arhiducelui Matthias pentru a combate „calomniile multor răuvoitori”, pentru a-și dovedi iarăși fidelitatea și a grăbi sosirea lui B. Pezzen²¹. Alături de aceste pregătiri diplomatice coordonate din Făgăraș, domnul ia, tot de aici, și alte măsuri în vederea succesului expediției din Moldova și pentru menținerea sub control a situației din Transilvania. Un raport din Alba Iulia, dat la 26 aprilie, anunță că oastea pentru Moldova,

¹⁴ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. V, p. 317–321, nr. 223.

¹⁵ A. Veress, *op. cit.*, p. 217, nr. 198.

¹⁶ *Ibidem*, p. 40, nr. 43; *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. IV, *Relatări și presă*, București, 1986, p. 225, nr. 169.

¹⁷ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. I, p. 425, nr. 149.

¹⁸ *Ibidem*, vol. V, p. 261–262, nr. 175.

¹⁹ *Ibidem*, p. 262–263, nr. 176.

²⁰ *Ibidem*, vol. I, 474–476, nr. 168.

²¹ *Ibidem*, p. 473–474, nr. 167.

formată numai din români și alți ortodocși, era pregătită și că peste două zile domnul convocase la Făgăraș pe toți juzii și cetățenii mai de vază ai orașelor pentru a fi cu el în acele momente și a-i depune din nou jurământ de credință, eventual numai față de persoana sa, excluzându-l pe împărat²². Toate acestea demonstrează că cetatea Făgărașului devenise un fel de cartier general în vederea pregătirii unirii Moldovei cu celelalte două țări românești, aflate sub autoritatea voievodului.

Țara Făgărașului i-a rămas credincioasă lui Mihai Viteazul pînă la capăt. Cînd nobilii s-au răzvrătit împotriva voievodului, prin august-septembrie 1600, Țara Făgărașului nu i-a urmat în acțiunea lor, ridicîndu-se în sprijinul domnului său. În acest sens, nobilimea scrie secuilor în 10 septembrie 1600: „Am înțeles că țărănimea din Făgăraș se mișcă; le-am trimis vorbă să se îndrepte, altfel îi tăiem pînă la unul”²³. Erau o parte din acei țărani despre care cronicarii contemporani scriau mirați că se ridicaseră încurajați de nădejdea că aveau un domn din neamul lor.

O știre din 9 septembrie 1600 arată că, la vestea răscoalei stărilor, domnul a solicitat „sărăcimea, prin promisiunea de libertate” și că „din districtul Făgăraș, de la fiecare casă dorește cîte un om”²⁴. După pierderea bătăliei de la Mirăslău, cel dintîi gînd al lui Mihai a fost retragerea spre Făgăraș. Într-un „Discours de la deffaitte du Vallaque par le sieur Georges Basta”, din 18 septembrie 1600, se spune că generalul Basta și-a îndreptat cele mai bune trupe către Făgăraș, „care se află la granița cu Valahia, încotro se crede că s-ar fi îndreptat Valahul, care-și ținea acolo visteria, căci fusese văzut trecînd înot riul Mureș...”²⁵. La 10 octombrie, un raport despre situația de după Mirăslău spune că „Mihai Vodă, cu puțini oșteni, a pornit-o în grabă și înfricoșat spre Făgăraș”, unde plănuia să reziste, înainte de a lua drumul Țării Românești²⁶. Un aviz în limba italiană din 14 octombrie arată că la Făgăraș, „cetate în mijlocul Transilvaniei”, își avea domnul tezaurul și familia²⁷. Nici Basta nu se simțea în siguranță știindu-l pe Mihai la Făgăraș, de aceea el s-a îndreptat în grabă într-acolo, „unde auzise spunîndu-se că sosise voievodul, cu forțe noi din Țara Românească și Moldova”²⁸. Făgărașul era deci privit ca un centru de rezistență pan-românească și de regrupare pentru Mihai Viteazul.

La începutul anului 1601, un anonim relatează că dieta de la Cluj a hotărît ca doamna Stanca și Pătrașcu să fie mutați din castelul de la Gilău în cetatea Făgărașului, pe care stările o dăruiseră lui Csáky²⁹. În 27 aprilie 1601, se aflase că Pătrașcu, „filius Michaelis Voivode”, din Făgăraș se interesa printr-un sol sigur despre soarta tatălui său, fără să poată afla nimic cert³⁰. Revenit vremelnic în Transilvania, Sigismund Báthory are răgazul necesar să tranșeze rapid și soarta domeniului Făgăraș, după cum se prefigurase deja în dietă. Astfel, la 10 iunie 1601, cetatea și domeniul său cu 55 de sate românești — întreaga Țară a Oltului — sînt dăruite prin act

²² *Ibidem*, vol. IV, p. 247, nr. 183.

²³ Szadeczky Lajos, *op. cit.*, p. 369.

²⁴ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. IV, p. 295–296, nr. 224.

²⁵ *Ibidem*, p. 297–303, nr. 226.

²⁶ *Ibidem*, p. 308–309, nr. 230; A. Veress, *op. cit.*, p. 227–229, nr. 210.

²⁷ A. Veress, *op. cit.*, p. 233, nr. 215.

²⁸ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. II, p. 101.

²⁹ A. Veress, *op. cit.*, 324–327, nr. 303.

³⁰ *Ibidem*, p. 360, nr. 340.

solemn lui Ștefan Csáky, lăudat mai ales pentru împotrivirea lui constantă față de Mihai, numit „atrocissimum Tyranum”, „barbarum et ab omni humanitate, ac pietate alienissimum”³¹.

Și în preajma luptei de la Guruslău, gândul domnului s-a îndreptat spre Țara Făgărașului. Într-o expunere de justificare a atitudinii lui dușmănoase față de Mihai, Gheorghe Basta îl acuză pe acesta în august 1601 că „voia să se întâlnească cu oamenii săi în cetatea Făgărașului”³². O relatare din Praga precizează la 3 septembrie că voievodul trimisese la Făgăraș 1 000 de husari, care i-ar fi eliberat soția și fiul³³. O altă știre de la Paris asupra morții „Valahului” spune că Mihai „chemase 400 de călăreți de-ai săi, spre a-i trimite chipurile la Făgăraș să-i aducă soția și copiii”, dar, în fapt o făcuse cu gânduri de „trădare”³⁴. După moartea voievodului, familia sa a rămas captivă o vreme la Făgăraș, fapt confirmat și de ambasadorul Veneției la Praga, care aflase la 17 decembrie 1601 că Sigismund Báthory era solicitat s-o elibereze³⁵. Despre încercările lui Mihai de a-și avea familia lângă dînsul, după victoria de la Guruslău, oferă date și cronicarul Szamosközy, în însemnările sale³⁶. În legătură cu dorința voievodului de a-și separa oastea după Guruslău și de a purcede spre Făgăraș, sub cuvîntul eliberării familiei sale, David Prodan notează: „În fond, se gîndea iarăși la stăpînirea Transilvaniei și Făgărașul trebuia să-i fie puternicul punct de sprijin. Aci, în mijlocul unei boierimi și populații românești, în preajma Țării Românești, cu oastea Țării Românești aproape, se putea simți mai în siguranță, aci erau aproape și secuii credincioși. De aci trebuia să-și ia deci noi puteri pentru asigurarea stăpînirii sale în Transilvania. Se vedea încă o dată ce rol ar fi putut juca Țara Făgărașului dacă s-ar fi menținut în cadrele Țării Românești. Pentru domnii români ea a fost și ar fi putut să rămînă nu numai un simplu loc de refugiu la nevoie, ci și unul din temelurile puterii lor, un puternic contrafort al domniei Țării Românești și, în același timp, și un cap de pod peste Carpați, din care se puteau da și lovituri, se putea chiar influența politica Transilvaniei, o bază puternică de pe care puteau porni și alți domni la stăpînirea ei”³⁷. Aceste cuvinte sintetizau încă din 1967, cînd au fost pentru prima oară publicate, esența politicii lui Mihai Viteazul și a altor domni munteni față de Țara Făgărașului. Mai mult decît în restul Transilvaniei, Mihai a urmărit și a putut să-și exercite în Făgăraș o adevărată autoritate de domn român, fără marile primejdii care-l pîndeau în alte părți. Mai ales pentru țărani făgărașeni, de mult timp discriminați, a obligat domnul dieta să recunoască dreptul la pășunat al turmelor din satele românești în hotarul satelor săsești și ungurești. În Făgăraș, Mihai a ținut curte, sfat și a emis documente pentru boierii țării. Aceștia i s-au adresat cu problemele lor specifice, pe care domnul, socotit de-acum „crai”, cu toată presiunea evenimentelor, s-a străduit să le rezolve. Astfel, la 10 februarie 1600, Mihai da de știre că l-a înobilat pe boierul făgărașean Vasile Bîrsan și că l-a scutit, pentru casa lui din satul Luța (Lucza), de

³¹ *Ibidem*, p. 375—379, nr. 358.

³² *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. V, p. 345, nr. 306.

³³ *Ibidem*, vol. IV, p. 364, nr. 286; Andrei Veress, *op. cit.*, p. 451, nr. 423.

³⁴ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. IV, p. 379, nr. 423.

³⁵ A. Veress, *op. cit.*, p. 482, nr. 455.

³⁶ Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români (1566—1608)*, Cluj, 1928, p. 155, 161.

³⁷ David Prodan, *op. cit.*, p. 13—14.

toate censurile, taxele și contribuțiile ordinare și extraordinare, poruncindu-le lui Badea Stolnicul și celor 12 boieri jurați ai districtului de-acum și din viitor să respecte întocmai această hotărîre care-l privea pe boierul Vasile Birsan și pe toți moștenitorii și urmașii lui³⁸. În „cetatea de scaon” a Făgărașului, ca „domn a toată Țara Ardialului”, Mihai rezolvă o pricină între satele Sărata și Scorei, iar logofătul Oancea scrie în acest sens un document, emis la 20 aprilie, „anul Domnului 1600, de la zidirea lumii 7108”³⁹. Din act aflăm că s-au prezentat înaintea domnului Staoi (poate Stan sau Stav, corupt datorită copistului), Căzan și Brateș, boieri din Sărata, care, pierzînd cărțile lor de moșie, și-au văzut încălcat hotarul lor cel vechi de către cei din Scorei. Aceștia din urmă aveau și act doveditor pentru pretinsul lor drept. Domnul, după ce a socotit și a căutat cu toți sfinții domniei sale, nu a crezut cartea celor din Scorei, „ci am dat 12 boieri între amîndoa satele ca să umble și să întrebe oamenii bătrîni și să adevereze pe unde sînt hotarele cele bătrîne. Deci satul sărătenilor, ei au adunat 17 oameni buni și bătrîni din preșurul locului, cari au știut hotarele cele bătrîne de moșie și au venit înaintea acelor 12 boeri și au jurat că acestea sînt hotarele cele bătrîne de moșie”. Urmează descrierea amănunțită a mersului hotarului, cu toponime și hidronime românești, „pe unde au umblat și au mers acei 12 boeri și au înnoit acele hotare”, împreună cu jupanul Fărcaș, căpitanul cetății și cu „acei 17 boeri bătrîni și oameni buni”; „iară satul Scoreiul, ei au rămas mincihoși”. Actul a fost emis pentru boierii din Sărata, pentru feciorii, frații, nepoții și strănepoții lor, „cît vor fi boieri în Sărata în sat, ca să fie al lor tot satul Săratii, și cu obagi și cu toată moșia, din cîmp și din apă, și din pădure și din munte, și tot hotarul, peste toate, pentru că iese a lor, dreaptă și bătrînă moșie din strămoș”. Domnul a pus ca martori pe Kornis Gaspar, pe Szekely Mojses, pe Csáky, dar și pe vistierul Bărcan și pe marele postelnic Stoica. Acesta este și un indiciu asupra componenței sfatului domnesc în aprilie 1600, la Făgăraș. Actul pune în lumină o procedură de judecată românească, avînd elemente comune cu justiția feudală în ansamblu, dar cu multe particularități. Cea mai marcantă și neobișnuită în Transilvania este punerea la îndoială a actului scris și chiar nesocotirea lui în fața procedurii obișnuielnice cu martori, după rînduiețile dreptului românesc. În dreptul feudal de sorginte apuseană, proba cu martori se aplica mai ales atunci cînd niciuna din părțile în litigiu nu avea act scris doveditor sau cînd ambele aveau act scris cu același obiect. Or aici actul scris este subsumat de mărturia oamenilor buni și bătrîni (boieri și ei), considerată decisivă de cei 12 boieri jurați și, în ultimă instanță, de domn, prin formula „și însumi domnia me am zis”. Se mai cunoaște un fenomen asemănător în Țara Hațegului, unde, în veacurile XIV și XV, în cîteva cazuri, adunarea cnezilor, netutelată de foruri sau persoane străine, face dreptate după principii feudale locale, eludînd actele scrise — simboluri ale modelului feudal impus dinafară⁴⁰.

Un alt document, emis la 15 iulie, „în cetatea Beligradului, fiind cursul anilor de la Adam 7108, iară de la Domnul Christos 1600”, pune în lumină

³⁸ A. Veress, *op. cit.*, p. 32–33, nr. 34.

³⁹ Biblioteca Academiei Române, doc. citat. O variantă a aceluiași doc., cu mici diferențe, a fost publicată în *Documenta Romaniae Historica*, seria B. *Țara Românească*, vol. XI..., p. 517–519, nr. 32.

⁴⁰ Ioan A. Pop, *Instituții medievale românești...*, p. 85 și urm.

tot o judecată tradițională românească, fiind în dispută o parte din satul făgărașean Mîndra⁴¹. De data aceasta, intitulăția reflectă transformările politice care avuseseră loc: „Noi Mihail Voivod, cu mila lui Dumnezeu, domn a tot pămîntului Țării Rumânești și al pămîntului Țării Ardialului și al Moldovei...”. În dispută se află boierii Dragomir, Bucur, Opria, Radu, Vlăduț și Aldia, pe de o parte și Stoica, Milea și Bera, pe de altă parte, pentru a șasea parte din satul Mîndra, din munte, ape, păduri, din hotar și din vatra satului, unde erau casele lor. Judecata se face înaintea divanului domnesc și a domnului însuși. Dragomir și ai săi afirmă că au moșia dăruită de moștenire în familie, încă de pe vremea lui „Lajos Kraj”, din al cincelea an al stăpînirii sale (poate fi vorba despre Ludovic al II-lea, care a domnit de la 1516 pînă la 1526; atunci actul ar putea data din 1520—1521) și au arătat în sprijinul celor spuse o „carte bătrînă ungurească”. Divanul le-a dat lui Stoica, Milea și Bera „jurămînt... să dovedească că ar fi fost și ei părtași la aceeași” danie sau moșie, dar ei n-au putut mărturisi aceasta înaintea celor 12 mari boieri și astfel n-au putut apela nici la domn. Și așa a rămas moșia lui Dragomir și alor săi, cu fiii, nepoții și strănepoții lor, de moștenire, cu documentul dat lor, spre a nu mai fi supărați de nici o judecată. Marii boieri martori ai actului sînt Teodosie Rudeanu, marele logofăt, Stoica, marele postelnic, Birsan (recte Bărcan), marele vistier, Lena, marele comis și Leca, marele postelnic. Se observă că de această dată a judecat sfatul domnesc (divanul) și au fost martori ai actului exclusiv marii boieri români, spre deosebire de ceea ce a reflectat documentul anterior. Judecata făcîndu-se la Alba Iulia, nu s-a mai putut apela la oame-nii buni și bătrîni ai locului care să verifice și să certifice faptele, deși lui Stoica, Milea și Bera li s-a permis, se pare (documentul are lacune), să recurgă la proba cu jurători. Din motive neprecizate, aceștia însă nu au putut dovedi că dreptatea era de partea lor și au pierdut procesul. Lista martoriilor actului are unele inadvertențe.

Într-un document emis la 8 august 1600, la Alba Iulia, se spune că megieșii din satul Radovanu din Oltenia, avînd pîră cu călugării de la mănăstirea Cășuna, „au venit înaintea Domniei Mele în cetatea Făgărașului”, pentru a-și căuta dreptatea, dar „au fost ridicăți din divan cu mare rușine”⁴².

La Făgăraș, ca și la Alba Iulia, a ridicat domnul și biserică, pentru cei de o credință cu dînsul. Era de așteptat acest lucru, din partea domnului care, încă din 1595, pusese mitropolia Transilvaniei sub ascultarea mitropoliei Țării Românești. Despre ctitoria din Făgăraș, stă mărturie un act emis de Gabriel Bethlen la 1 martie 1617, chiar în cetate. Cu acest prilej, principele îi dăruiește căpitanului Mihail Gyulai, cu titlu de zălog, pentru 300 de florini ungurești, „o proprietate sau o sesie predială în acest tîrg al nostru și în districtul Țării Făgărașului (*districtu terrae Fogaras*), în regiunea din partea de miazăzi a cetății noastre Făgăraș, în ocolul, adîncitura și marginea unui oarecare loc al drumului public, la marginea șanțului sus-zisei cetăți Făgăraș... pe care... odinioară fusese ridicată biserica răposatului Mihail, voievodul transalpin ... (*olim templum quoddam Michaelis Vajvodae*

⁴¹ Ioan cav. de Pușcariu, *Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului*, vol. IV, 1907, Sibiu, p. 176—178, nr. 56.

⁴² *Documenta Romaniae Historica...*, p. 564, nr. 412.

Transalpinensis fuerat exstactum...)”⁴³. După 46 ani, deși patimile se mai potoliseră și, în loc de „țiran”, Mihai era iarăși numit voievod, numai locul mai rămăsese din lăcașul închinat rugăciunii, smereniei și iertării de către marele domn. Nimic nu i-a fost iertat și uitat de către orgolioșii lui competitori, nici măcar biserica.

În concluzie, se poate spune că Țara Făgărașului s-a aflat în raporturi speciale cu domnul Țărilor Române unite la 1599—1600. Antecedentele demonstrează că nici nu se putea altfel, deoarece geografia, demografia și istoria concureau la aceasta. „Terra Blacorum” din vechime, locuită de boieri (care-și datorau statutul acesta domnilor munteni) și de vecini, această țară care mai păstra amintirea lui Negru Vodă, l-a primit după cuviință pe continuatorul acestuia în scaunul domnesc de la sud de Carpați. Reședința oficială a lui Mihai în Transilvania și chiar „capitala” celor trei țări române unite a fost, cum se știe, Alba Iulia. Numai că aici, din cauza mai multor factori, domnul nu se simțea întotdeauna în largul său. De aceea, în preajma unor decizii importante sau în urma unor momente grele îl găsim pe domn la Făgăraș. Aici era reședința lui de suflet, loc sigur pentru familia sa, situat în mediu cvasiromânesc, aproape de Țara Românească. Aici s-a înțeles bine și sensul românesc al actului său, pe care urmașii acelor boieri și vecini l-au transformat apoi în simbol național.

MICHAEL THE BRAVE AND THE LAND OF FĂGĂRAȘ

BCU Cluj / Central University Library Cluj Summary

At the end of the Romanian Middle Ages, Michael the Brave, the prince of Wallachia, achieved for the first time the union of the three Romanian countries. The centre of this union was Transylvania, where the prince has established his court and where he was regarded as a “king”. One of the Romanian provinces from Transylvania which strongly supported Michael the Brave and his policy between 1599—1601 was “the land” of Făgăraș, situated along the Southern Carpathians. In the 13th and 14th centuries, the kings of Hungary were not able to conquer and to master entirely that region (named “Terra Blacorum” = the Romanian Land), which remained a part of Wallachia until the beginning of the 15th century. As all his forerunners, Michael the Brave considered himself a real master of the land of Făgăraș, even before his arrival in Transylvania. During his reign in Transylvania, the residence of the prince’s family was the castle of Făgăraș. He prepared here the campaign in Moldavia and he received in the castle many foreign messengers, especially from Austria. Some members of the Hungarian nobility were obliged by the prince to stay in Făgăraș and to participate, together with the Romanian nobility, in the political activity. Michael the Brave and his council, in 1599—1600, acted in order to solve some problems of the Romanian nobles (boyards) and peasants from Făgăraș. That’s why, this province was an important support for the prince until the end of his life and the memory of Michael the Brave became soon a symbol of the Romanian political unity.

⁴³ A. Veress, *op. cit.*, vol. IX, p. 130—131, nr. 110.